

Irina DINCĂ
(Universitatea de Vest din
Timișoara)

Dificultăți în predarea limbii române pentru arabi

Abstract: (Difficulties in Teaching Romanian Language for Arabs) This paper aims to present some recurrent difficulties in teaching the Romanian language for Arabic speakers. The methodological premises of this approach are offered by Error Analysis on different levels of language, correlated with Contrastive Analysis of some elements and structures from Romanian and Standard Arabic. We will select a series of elements and structures which raise problems of phonetic, morphological, syntactical, lexical and pragmatic nature in the process of comprehension and assimilation of the Romanian language by Arab students. In the presentation of each difficulty, we will pursue some steps of diagnosis, followed by some didactic strategies adequate for each situation. In this way, we will make a contrastive description of the analyzed units and structures from Romanian and Standard Arabic, we will underline similarities and differences between them and we will notice some frequent errors generated by these incongruities. In addition to this, we will propose explicative and applicative strategies for facilitating the active and conscious comprehension and assimilation of these units and structures by Arab students. At the phonetic level, we will focus on the Arab students' difficulty to distinguish some vowels, at the morphological level, the analysis will follow the paradigm of the personal pronoun in the nominative case, while at the syntactic level we will notice the Arab students' tendency to omit the copulative verb "to be" from the structure of the predicative nominal. At the lexical level, we will detect confusions generated by the similar phonetic structure of some words with different meaning in Romanian and Standard Arabic, while at the pragmatic level we will refer to the different communicative functions of some apparent semantic equivalent words in the two languages.

Keywords: Romanian as foreign language (RLS), Modern Standard Arabic (MSA), Contrastive Analysis, Error Analysis, teaching strategies

Rezumat: Această lucrare urmărește prezentarea unor dificultăți recurente în predarea limbii române vorbitorilor de limba arabă. Premisele metodologice ale acestei abordări sunt oferite de analiza erorilor pe diferite paliere lingvistice, corelată cu analiza contrastivă a unor elemente și structuri din limba română și limba arabă standard. Vom selecta o serie de elemente sau structuri care ridică probleme de natură fonetică, morfologică, sintactică, lexicală și pragmatică în procesul de înțelegere și de asimilare a limbii române de către studenții arabi. În prezentarea fiecărei dificultăți vom parcurge câteva etape de diagnoză, urmate de câteva propuneri de strategii didactice adecvate pentru fiecare situație. Astfel, vom realiza o descriere contrastivă a unităților sau structurilor lingvistice în cauză din limba română și limba arabă standard, vom semnala asemănările și deosebirile dintre acestea, vom nota câteva erori frecvente generate de aceste incongruențe și vom propune strategii explicative și aplicative de facilitare a comprehensiunii și asimilării conștiente și active a acestora de către studenții arabi. La nivel fonetic, ne vom focaliza pe dificultatea studenților arabi de a distinge unele vocale, la nivel morfologic, analiza se va opri asupra paradigmei pronumelui personal în cazul nominativ, iar la nivel sintactic vom semnala tendința studenților arabi de a omite verbul copulativ *a fi* din structura predicatului nominal. La nivel lexical vom detecta confuzii generate de structura fonetică asemănătoare a unor cuvinte cu sens diferit în limba română și limba arabă, iar la nivel pragmatic ne vom referi la funcțiile comunicaționale diferite ale unor cuvinte aparent echivalente semantic în cele două limbi.

Cuvinte-cheie: româna ca limbă străină (RLS), araba modernă standard (MSA), analiză contrastivă, analiza erorilor, strategii de predare

I. Premise metodologice

Acest demers își propune semnalarea unor dificultăți recurente în predarea limbii române studenților arabi, având drept premise metodologice analiza erorilor pe diferite nivele lingvistice, corelată cu analiza contrastivă a unor structuri din limba română și limba arabă standard. Analiza contrastivă derivă din metodologia comparatistă, urmărind mai degrabă „notarea și descrierea similitudinilor și diferențelor dintre limbi decât gruparea lor genetică sau tipologică” (Krzyszowski 1990: 9). Urmărind cele cinci nivele ale analizei lingvistice din studiile contrastive pe care le propune Krzyszowski (*Ibidem*: 46), vom pune în oglindă o serie de elemente sau structuri lingvistice de natură fonetică, morfologică, sintactică, lexicală și pragmatică din limba română și limba arabă, pentru a semnală tipurile de dificultăți întâmpinate de studenții arabi în procesul de înțelegere și de asimilare a limbii române.

Analiza dificultăților corespunzătoare fiecărui nivel lingvistic implică și o etapă de diagnoză, bazată pe depistarea erorilor frecvente întâlnite în procesul de achiziție a limbii române de către studenții arabi. Pe această bază empirică, vom sugera o serie de strategii didactice adecvate pentru surmontarea dificultăților depistate. Studiile contrastive sunt reconsiderate din perspectiva analizei erorilor, prin deschiderea binomului *limbă sursă* (L1) – *limbă țintă* (L2) spre ternarul L1 – La – L2, care să înglobeze și *sistemul lingvistic aproximativ* al studentului, un „sistem lingvistic deviant utilizat de student în încercarea de a utiliza limba țintă” (Nemser 1992: 55). Acest *sistem lingvistic aproximativ* sau *intermediar* (*interlanguage*) este, în termenii lui Selinker, un rezervor de erori predispuse spre *fosilizare* (Selinker 1992: 36). După Selinker, „fenomenele lingvistice fosilizabile sunt elemente lingvistice, reguli și subsisteme” pe care vorbitorii nativi de L1 tind să le păstreze în limba intermediară (IL) în eforturile lor de a comunica în L2 (*Ibidem*). Din această perspectivă metodologică, vom depista soluțiile teoretice și practice de evitare a *fosilizării* erorilor în procesul de achiziție a limbii române de către studenții arabi, în special prin formarea unei conștiințe metalingvistice care să faciliteze comprehensiunea și asimilarea conștientă și activă a limbii române.

II. Considerații generale despre limba arabă

Distanța lingvistică dintre limba română și limba arabă se explică prin apartenența lor la două familii de limbi distincte: cea a limbilor indo-europene, respectiv cea a limbilor semitice. Studenții arabi care învață româna ca limbă străină se confruntă nu doar cu o limbă cu o structură gramaticală diferită, ci și cu un alt sistem de grafie, alfabetul latin fiindu-le cunoscut doar prin intermediul altor limbi europene studiate la școală (cu precădere, engleza și franceza). Pentru a înțelege această distanță lingvistică și pentru a fixa reperele luate în considerare într-o analiză contrastivă, sunt necesare câteva clarificări referitoare la situația specială a limbii arabe în peisajul lingvistic actual.

Limba arabă nu este un sistem lingvistic unitar, ci o realitate multistratificată, având ca bază istorică limba arabă clasică, fixată în scris în secolul al VIII-lea, în textul sacru al *Coranului*, apoi riguros normată, în secolele al VIII-lea și al IX-lea, de gramaticii arabi, ceea ce „explică în mare parte stabilitatea limbii arabe scrise, care în linii generale a rămas aproape neschimbată de la începutul erei islamice până în

zilele noastre” (Dobrișan 2014a: 6). Araba clasică are un vocabular foarte bogat și o gramatică pretențioasă, fiind accesibilă unui număr redus de specialiști și erudiți. În prelungirea acestei forme clasice s-a conturat limba arabă modernă standard sau limba arabă literară, utilizată în contexte oficiale, în școală, în beletristică, în mass-media. Însă, paradoxal, limba arabă literară modernă nu este „limbă maternă pentru nimeni” (Angheliescu 2000: 28), fiind de fapt „rezultatul unei achiziții” ce „se suprapune dialectelor materne, dar nu li se substituie niciodată” (Dobrișan 2014a: 7).

Această scindare a limbii arabe într-o formă consacrată, dar neutilizată în viața cotidiană, și limba vorbită, ce cuprinde o multitudine de variante dialectale, cu diferențe considerabile între ele, l-a determinat pe Charles Ferguson să identifice în această situație un fenomen de „diglosie”. Acesta presupune o suprapunere a unui sistem lingvistic „superior” (*high*), prestigios, fixat în scris și studiat în școală, dar neutilizat în situațiile cotidiene, și a unui strat lingvistic oral, considerat „inferior” (*low*), reprezentat de un idiom colocvial (Ferguson, apud Angheliescu 2000: 23). Nivelul lingvistic înalt este reprezentat de „forma cea mai elocventă” a limbii arabe literare (اللُّغَةُ الْعَرَبِيَّةُ الْفُصْحَى), pe când stratul inferior este alcătuit din multitudine de idiomuri care alcătuiesc limba vorbită (اللُّغَةُ الْأَدْرَجِيَّةُ sau اللُّغَةُ الْعَامِيَّةُ). E interesant de precizat că, în conștiința comună a arabilor, aceste variante colocviale nici măcar nu au statutul unei „limbi”, fiind percepute ca fiind lipsite de structură și de gramatică (Hall 1989: 32).

Modelul „diglosiei”, ce presupune o separare tranșantă între stratul elevat și cel comun al limbii, nu reflectă situația reală a limbii arabe contemporane, care prezintă „straturi intermediare” între cele două extreme, fiind vorba mai degrabă de „un «continuu» al diverselor nivele” ale limbii (Angheliescu 2000: 28). După cum subliniază Nadia Angheliescu, „aceste nivele se întrepătrund, deoarece «comutarea» de la un nivel la altul este oricând posibilă pentru vorbitorii cultivați” (*Ibidem*), schimbarea de cod petrecându-se de multe ori firesc, spontan și insesizabil pentru vorbitori. Chiar și în situații conversaționale curente, se recurge tot mai des la „rezervorul lingvistic comun” (Clive Holes, apud *Ibidem*: 27) al limbii arabe moderne standard, atât pentru îmbogățirea resurselor lingvistice limitate ale idiomurilor locale, cât și în căutarea unui cod lingvistic unificator, în comunicarea cu arabii vorbitori de alte dialecte. În ultimele decenii, s-au făcut eforturi considerabile „în direcția reducerii deosebirilor dintre dialecte și limba literară” (Dobrișan 2014a: 8), iar rezultatul este vizibil în constituirea a ceea ce se numește „limba arabă medie, limba literară simplificată, dialectul vorbit de oamenii cultivați” (Angheliescu 2000: 28), o formă a limbii arabe moderne ce se dovedește mai accesibilă, mai permeabilă și mai maleabilă, fiind deschisă spre nevoile lingvistice ale arabilor de azi.

III. Dificultăți fonetice

Diferențele considerabile dintre sistemul vocalic din limba arabă standard (și variațiile lui dialectale) și sistemul vocalic al limbii române creează o serie de dificultăți specifice în învățarea limbii române de către studenții arabi. O privire contrastivă a celor două modele articulatorii ale vocalelor clarifică posibilele surse ale acestor dificultăți, iar cunoașterea preliminară a erorilor frecvente generate de aceste diferențe

poate să ofere soluții de preîntâmpinare și de evitare a unor astfel de ezitări în scrierea și pronunțarea vocalelor românești.

Sistemul vocalic al limbii arabe standard este mai redus cantitativ și mai fluctuant decât corespondentul lui din limba română literară. Metodologic, vom îmbina succintele prezentări descriptive cu o abordare contrastivă adecvată a celor două sisteme vocalice.

Doar trei foneme din sistemul vocalic al limbii române se regăsesc în sistemul vocalic al limbii arabe literare, (/a/, /i/, /u/). Vocala închisă anterioară nerotunjită *i* și cea închisă posterioară rotunjită *u* au aproximativ același loc de articulație și același grad de apertură în ambele limbi. Vocala *a* este centrală în sistemul vocalic românesc, pe când în sistemul vocalic al limbii arabe moderne standard locul ei este ușor descentrat, ușor deplasat spre extremitatea anterioară (pronunțarea lui *ا* și mai ales a vocalei scurte *é* mai apropiată de *e* decât e *a*-ul românesc). În plus, în limba arabă fonemul /a/ are diverse alofone poziționale și dialectale, punctul lui de articulare variază considerabil, ajungând uneori aproape la forma /æ/ în preajma consoanelor non-emfatice, respectiv /o/ în proximitatea celor emfatice (Abu-Chacra 2007: 14). Astfel, se pronunță /æ/ după consoana ك, în cuvântul كَلْبُ (/kælb/, „câine”), respectiv /o/ după consoana ق, în cuvântul قَلْبُ (/qolb/, „inimă”) (*Ibidem*).

Din **perspectivă cantitativă**, limba arabă standard prezintă distincția dintre cele trei vocale lungi (/a:/, /i:/, /u:/) și cele trei vocale scurte (/a/, /i/, /u/), spre deosebire de limba română, care, după cum observă Iorgu Iordan, „nu face deosebire între foneme după cantitatea lor, adică după durata rostirii lor” (Iordan 1962: 153). Doar vocalele lungi sunt marcate prin litere specifice (ا, ي, و), denumite și „litere de prelungire” (حُرُوفُ الْمَدِّ) (Dobrișan 2014a: 24), pe când vocalele scurte sunt invizibile, nu au corespondent grafic în alfabetul limbii arabe (Ryding 2005: 30). Vocalele scurte nu sunt considerate „litere” (حُرُوف), ci „mişcări” (حَرَكَات), care fac legătura între consoane (*Ibidem*). Ele sunt totuși transcrise, în *Coran* și în manualele școlare, prin diacritice specifice așezate deasupra sau dedesubtul consoanelor care le preced: َ, ِ, ُ. Astfel, lui ا (أَلِف) – /a:/ – îi corespunde semnul diacritic َ (فَتْحَة) – /a/ –, litera ا fiind considerată „sora lui” (أُحْتُ) (أَلْفَتَة). Similar, lui ي (يَاء) – /i:/ – îi corespunde semnul diacritic ِ (قَسْرَة) – /i/ –, litera ي fiind considerată „sora lui” (أُحْتُ الْقَسْرَة), iar lui و (وَاء) – /u:/ – îi corespunde ُ (ضَمَة) – /u/, litera و fiind denumită „sora lui” (أُحْتُ الضَمَة) (Caspari 1896: 10).

O largă paletă de erori de pronunție și, în special, de transcriere a unor cuvinte din limba română de către studenții arabi își are rădăcinile în aspectul cantitativ al sistemului vocalic din limba arabă. Întrucât doar vocalele lungi sunt notate prin litere, mulți studenți arabi care învață limba română manifestă tendința de a omite scrierea vocalelor, cu precădere în silabele scurte, neaccentuate. Astfel, sunt ocurente erori de tipul: **universtate*, **medcină* etc.

În ceea ce privește **aspectul calitativ**, studenții arabi care învață limba română întâmpină dificultăți care decurg din variațiile de pronunție ale aceleiași litere sau ale aceluiași semn diacritic din sistemul vocalic al limbii arabe. Fluctuațiile de pronunție sunt considerabile în și între dialectele specifice limbii arabe colocviale, însă chiar și în sistemul mult mai riguros al limbii arabe standard există suficiente nuanțe ale aceluiași fonem vocalic. După cum subliniază Nicolae Dobrișan, diacriticele din limba arabă (حَرَكَات) notează „doar regiuni articulatorii, în practică, în raport cu ambianța consonantică și cu rostirea regională specifică, existând variațiuni de timbru, care însă

nu au avut nicio importanță pentru sens. În vecinătatea emfaticelor, de pildă, *a* tinde spre *ă*, *i* tinde spre *e*, iar *u* tinde spre *o*” (Dobrișan 2014a: 23). De aici decurge greutatea de a asocia constant și biunivoc o anumită literă cu fonemul ce îi corespunde în limba română, cu toate că în limba română distanța dintre alofone nu este atât de mare ca în limba arabă.

Patru foneme din sistemul vocalic românesc nu au corespondent în sistemul vocalic al limbii arabe literare: vocala centrală semideschisă /ă/, vocala centrală închisă /â/, vocala anterioară semideschisă /e/ și vocala posterioară semideschisă /o/. Primele două foneme sunt inexistente în limba arabă (atât în forma ei standard, cât și în variațiile ei regionale), pe când ultimele două sunt alofone poziționale ale celor trei foneme fundamentale din limba arabă standard sau se regăsesc în sistemul fonetic al multor variante dialectale ale arabei colocviale, ca urmare a transformării diftongilor /ai/ și /au/ în vocalele lungi /e:/, respectiv /o:/.

Diftongul /ai/ din limba arabă standard, redat grafic prin semnul diacritic ُ urmat de litera ي, precum în cuvântul بَيْت („casă”), se transformă în multe dialecte ale limbii arabe în vocala semideschisă anterioară /e:/ – sau /e/, când aceasta este urmată de două consoane, ca în بَيْتِنَا („casa noastră”) (Gairdner 1925: 40). Astfel, aceeași literă, ي, poate să redea două foneme diferite, /i:/ precum în cuvântul فَيْل („elefant”), respectiv /e:/, precum în cuvântul بَيْت („casă”). Această suprapunere fonetică într-un singur semn grafic a fonemelor /e/ și /i/ în limba arabă e o posibilă explicație pentru confundarea recurentă a literelor *e* și *i* până în etape avansate în procesul de achiziție a limbii române de către studenții arabi. Astfel, am întâlnit, în special în silabele neaccentuate, o frecventă transcriere grafică a fonemului /e/ prin litera *i*, precum în cuvintele: *fīricit, *grișit, *spīcial, *fīlicitări, *dīlicos, *oamīni etc., dar, în aceeași măsură, și reversul, transcrierea fonemului /i/ prin litera *e*, precum în cuvintele: *demineăță, *famēlie, *intelegetă sau *entelīgetă, *destracție etc.

Similar, diftongul /au/ din limba arabă standard, redat grafic prin semnul diacritic ُ urmat de litera و, precum în cuvântul نَوْم („somm”), se transformă în multe dialecte ale limbii arabe în vocala semideschisă posterioară /o:/ – sau /o/, când aceasta este urmată de două consoane, ca în نَوْمِنَا („sommul nostru”) (Ibidem: 42). Astfel, ca și în cazul lui ي, aceeași literă, و, poate să redea două foneme diferite, /u:/ precum în cuvântul نُور („lumină”), respectiv /o:/, precum în cuvântul نَوْم („somm”). Această suprapunere fonetică într-un singură literă a fonemelor /o/ și /u/ în limba arabă e o posibilă explicație pentru confundarea recurentă a literelor *o* și *u* până în etape avansate în procesul de achiziție a limbii române de către studenții arabi. Astfel, am întâlnit, în special în silabele neaccentuate, o frecventă transcriere grafică a fonemului /o/ prin litera *u*, precum în cuvintele: *frumuasă, *suție, *lucuință, *ubosit, *profesuară etc., dar, în aceeași măsură, și reversul, transcrierea fonemului /u/ prin litera *o*, precum în cuvintele: *fromos, *ponct, *potere, *amozant, *jomătate, *coloare etc.

Aceste erori funcționează pe aceeași schemă, a utilizării interșanjabile a celor două vocale din perechile *e* – *i*, respectiv *o* – *u*. Aceste confuzii au o bază obiectivă, explicabilă prin mecanismele fonetice din L1 a studenților arabi, iar scenariul didactic în acest caz trebuie să includă strategii de depășire a acestor dificultăți recurente, pentru a evita fosilizarea lor. Dacă în majoritatea manualelor de română ca limbă străină se insistă pe diferențierea fonetică a vocalelor din seria *a* – *ă* – *â*, care ridică în general

probleme studenților străini, nu se acordă atenție dubletelor e – i și o – u, care generează confuzii specifice studenților arabi. De aceea, în cazul acestora, este necesară crearea unor exerciții special concepute pentru preîntâmpinarea sau depășirea dificultăților cu care se confruntă acest grup de studenți. Printre posibilele soluții se numără rezolvarea unor exerciții audio care să ajute la diferențierea fonemelor e și i, respectiv o și u și la transcrierea lor corectă, înregistrarea audio a lecturării de către studenți a unor texte scurte care conțin cuvinte cu aceste foneme, utilizarea unor jocuri interactive și competitive prin care studenții să-și autocorecteze erorile de citire și scriere a cuvintelor problematice din această perspectivă etc.

IV. Dificultăți morfologice

Pentru a ilustra dificultățile morfologice cu care se pot confrunta studenții arabi care învață româna ca limbă străină, ne vom focaliza pe problemele pe care le-am sesizat în asimilarea paradigmei pronumelui personal la cazul nominativ. În acest caz, paradigma pronumelui personal din limba română prezintă o serie de similitudini cu modelul corespondent din limba arabă modernă standard. În primul rând, ambele serii paradigmatic prezintă categoriile gramaticale de persoană, gen și număr, cu diferența că paradigma pronominală din arabă este mai bogată flexionar, incluzând și forme de dual pentru persoana a II-a și a III-a, precum și forme de feminin pentru persoana a II-a singular și plural.

Categoria persoanei implică un sistem de opoziții similar cu cel din limba română, în care persoana I indică „locutorul (eu, noi)”, persoana a II-a „alocutorul (tu, voi)”, iar persoana a III-a „cea de-a treia instanță discursivă (nonlocutor, nonalocutor: el/ ea, ei/ ele)” (GALR1 2008: 195). Similar, pronumele personal din limba arabă standard „are trei persoane: persoana I, numită de autorii arabi *المُتَكَلِّمُ* «cel care vorbește», persoana a II-a, numită *المُخَاطَبُ* «cel căruia i se vorbește» și persoana a III-a numită *الغائبُ* «cel care este absent»” (Dobrișan 2014b: 202). Diferențele apar în ceea ce privește celelalte două categorii gramaticale, sistemul flexionar al pronumelui personal în arabă incluzând, în plus față de sistemul românesc, formele de dual *أَنْتُمَا* (la persoana a II-a) și *هُمَا* (la persoana a III-a), precum și formele de persoana a II-a feminin singular (*أَنْتِ*) și feminin plural (*أَنْتُنَّ*).

În mod surprinzător, dificultățile studenților arabi în asimilarea paradigmei pronumelui personal românesc nu provin din această zonă de deosebiri majore, poate și pentru că formele suplimentare din limba arabă se dovedesc a fi „fenomene convergente”, plasate de Rod Ellis într-o poziție relativ joasă pe o scară ierarhică a dificultăților (Ellis 1995: 26). Astfel, aceste forme diferențiate ale pronumelui personal din limba arabă se dovedesc coalescente în limba română: formele de persoana a II-a masculin și feminin, atât la singular (*tu*, care include atât forma masculină *أَنْتَ*, cât și pe cea feminină *أَنْتِ*), cât și la plural (*voi*, care poate fi echivalat atât cu forma masculină *أَنْتُمْ*, cât și cu cea feminină *أَنْتُنَّ*), precum și formele de dual și de plural (*voi* înglobând semantic și dualul exprimat în arabă prin *أَنْتُمَا*, iar *ei/ele* cuprinzând semantic și ideea de dual redată în arabă prin forma *هُمَا*).

Paradoxal, o serie de dificultăți întâmpinate de studenții arabi în asimilarea paradigmei pronumelui personal își au originea într-o zonă în care cele două sisteme

morfologice sunt asemănătoare, și anume cea a pronumelui personal de persoana a III-a singular și plural. Ambele paradigme prezintă opoziția de gen la persoana a III-a singular (*el* – هُوَ și *ea* – هِيَ) și plural (*ei* – هُمْ și *ele* – هُنَّ). Cu toate că, după cum se observă, există dubletul feminin – masculin la persoana a III-a singular și plural în arabă și corelația cu echivalentele din limba română ar trebui să se facă automat, am observat frecvența confuzie între *el* și *ea*, respectiv *ei* și *ele*. Astfel, se produc adesea derutante inversiuni referențiale, dublate de dezacordurile aferente, precum în: **El este foarte frumoasă. (el → fata), *Ea nu este atent. (ea → băiatul)* sau **Ei sunt mai ordonate decât ele. (ei → femeile, ele → bărbații)*.

Posibilele explicații pentru apariția unor astfel de erori în timpul procesului de învățare a limbii române de către studenții arabi pot fi căutate atât în interferențele cu L1 (limba arabă), cât și în structura internă a L2 (limba română). Pe de o parte, inversiunea *el – ea* poate să se justifice prin faptul că fonemul terminal /a/, prezent în forma de feminin a pronumelui personal *ea* este prezent în ambele forme de persoana a III-a singular din arabă, هُوَ și هِيَ, ceea ce creează confuzie. Pe de altă parte, confuzia *ei – ele* se produce din tendința de a asocia *el* cu *ele*, respectiv *ea* cu *ei*, cea de-a doua formă părând a fi forma de plural a primei forme. În plus, omonimia formei de nominativ a pronumelui personal de persoana a III-a plural *ei* cu forma de genitiv singular feminin a pronumelui personal *ei* sporește confuzia.

Și în cazul dificultății morfologice depistate în asimilarea corectă a paradigmei pronumelui personal din limba română de către studenții arabi, majoritatea manualelor nu iau în considerare posibilitatea unor asemenea erori și, ca atare, nu oferă soluții pentru depășirea lor. Pentru o mai bună fixare a distincției dintre *el – ea*, respectiv *ei – ele*, sunt necesare strategii didactice compensatorii, care să includă exerciții în care să se asocieze pronumele personale la persoana a III-a singular și plural cu substantive pentru care genul este evident (de tipul: *fată/ băiat, mamă/ tată, soră/ frate, femeie/ bărbat*) sau exerciții în care să se asocieze pronumele personale la persoana a III-a singular și plural cu substantive proprii, nume feminine și masculine. De asemenea, sunt utile exercițiile de prezentare a unor persoane/ personalități feminine și masculine, implicând folosirea repetată a pronumelui personal la formele corespunzătoare.

V. Dificultăți sintactice

Pentru a ilustra dificultățile sintactice întâmpinate de studenții arabi în procesul de învățare a limbii române, ne-am oprit asupra celor legate de asimilarea verbului *a fi*. În limba arabă, în propoziția *ecuatională*, o formă a propoziției nominale (الجملة الاسمية), verbul *a fi* (يَكُونُ/ كَانُ) la indicativ prezent, forma afirmativă, este, în general, omis, fiind subînțeles (Ryding 2005: 634). Ca atare, studenții arabi care învață limba română tind să omită verbul *a fi* la indicativ prezent, în construcții calchiate după structura din limba arabă, precum: **Studentul (este) român. (الطالب روماني)*; **Banana (este) galbenă. (الموز أصفر)*. Verbul a fi este omis și în propoziții în care, în echivalentul din limba română, acesta este verb predicativ: **Fata (este) în cameră. (البينت في الغرفة)*.

Studenții arabi tind să omită verbul *a fi* la indicativ prezent, atât când acesta este verb copulativ sau verb predicativ, în prelungirea structurilor din limba arabă, cât și când acesta este verb auxiliar, în situații în care construcția corespondentă din limba

arabă nu implică folosirea unui verb auxiliar. În aceste cazuri nu mai e vorba de o eroare de transfer lingvistic, ci mai degrabă de o extrapolare a omiterii verbului *a fi* la modul indicativ prezent. Este situația erorilor ce intervin în asimilarea diatezei pasive de către studenții arabi, care tind să construiască propoziții de tipul **Cartea citită de el*. În limba arabă, „diateza pasivă se formează de la diateza activă prin schimbarea timbrului vocalelor” (Dobrișan 2014a: 205), așadar, printr-o formă distinctă a verbului, fără verb auxiliar. În consecință, pentru o asimilare corectă a verbului *a fi* de către studenții arabi, care să evite *fossilizarea* unor astfel de structuri eronate recurente, sunt necesare nu doar exerciții specifice care să ajute la asimilarea structurii predicatului nominal în limba română, ci și exerciții specifice cu construcții verbale la diateza pasivă.

Studenții arabi tind nu doar să omită verbul *a fi* în situații precum cele discutate mai sus, ci și să introducă nejustificat acest verb în structuri verbale incorecte și improprii pentru limba română. Astfel, uneori apare un fenomen de calchiere a structurii din arabă ce exprimă o acțiune progresivă din trecut cu ajutorul verbului auxiliar *a fi* (كان) la trecut, urmat de un verb la forma de indicativ prezent (Ryding 2005: 446). Corespondentul cel mai apropiat din limba română a acestei forme verbale este structura la modul indicativ, timpul imperfect: *El lucra în birou*. – كان يعمل في المكتب. După acest model, studenții tind să înlocuiască imperfectul cu o construcție verbală calchiată după limba arabă: **El a fost lucrează în birou*. Recurența unor astfel de structuri impune introducerea în procesul didactic a unor exerciții specifice pentru asimilarea formelor flexionare ale imperfectului și pentru înțelegerea funcțiilor acestuia. În astfel de cazuri se dovedește utilă o prezentare contrastivă a acestor structuri verbale din limba română și limba arabă, pentru a facilita comprehensiunea acestor construcții morfo-sintactice și pentru a forma o conștiință metalingvistică prin care studenții devin capabili să recunoască și să evite astfel de erori posibile.

VI. Dificultăți lexicale

O categorie aparte a elementelor lexicale ce pot deruta studenții arabi care învață limba română o constituie cea a „prienilor falși”, cuvinte cu forme asemănătoare în cele două limbi, arabă și română, dar cu semnificații diferite. *Prietenii falși* (*false friends* sau *faux amis*) se referă la „fenomenul specific de interferență lingvistică în care două cuvinte în două sau mai multe limbi sunt identice sau foarte asemănătoare grafic și/ sau fonetic”, dar au sens „total sau parțial diferit” (Chamizo-Domínguez 2008: 1).

Vom lua în considerare trei exemple care ridică probleme de asimilare corectă studenților arabi: مَسَاء (care se pronunță asemănător substantivului articulat românesc *masa*, dar înseamnă „seară”), مائة (cu pronunția asemănătoare cu a numeralului *mia* din limba română, dar însemnând „sută”) și صفر (cu o pronunție apropiată de substantivul din limba română *cifră*, dar însemnând de fapt „zero”). Dacă în primele două cazuri este vorba de pură coincidență, suprapunerea fonetică neprovenind din vreo înrudire a celor doi termeni cu etimoni proveniți din familii lingvistice diferite, în ultimul caz confuzia se justifică printr-o etimologie comună, substantivul din limba română *cifră* având drept etimon cuvântul din limba arabă صِفْر.

Acești *prietenii falși* pot genera o serie de dificultăți în asimilarea unor cuvinte, generând o serie de neînțelegeri în receptare și erori în producerea unor structuri

lingvistice în care acești termeni sunt implicați. Astfel, studenții pot înțelege eronat sensul unor structuri temporale precum *înainte de masă* sau *după-masă*, asociindu-le sensul de *seară*. De asemenea, studenții pot citi greșit anumite numerale cardinale, înlocuind cuvântul *sută* cu *mie*. O altă eroare apare în citirea unor numere de telefon, date, adrese, prin folosirea substantivului *cifră* în locul numeralului *zero*. Ca soluții de conștientizare și depășire a acestor erori semantice, se recomandă punerea în context a unor astfel de cuvinte derutante, pentru asimilarea sensurilor corecte în limba română.

VII. Dificultăți pragmatice

Poate cel mai greu de depistat și de surmontat sunt dificultățile de ordin pragmatic, care au un fundament cultural dificil de transmis într-un dialog intercultural. După cum subliniază Andra Șerbănescu, „există cuvinte a căror semnificație culturală diferă de cea literală, de dicționar. De exemplu, în culturile arabe – în contexte de tipul: *Când primiți la magazin această piesă de mașină?/ Măine, mâine* semnifică «Nu știu/ Niciodată», într-o formă politicoasă, indirectă de răspuns.” (Șerbănescu 2007: 208). Așadar, printr-un transfer pragmatic, cuvântul *măine* din limba română dobândește pentru studenții arabi o semnificație culturală diferită, adițională față de cea literală. În araba modernă standard echivalentul lui *măine* este غداً, dar se folosește și varianta dialectală, بُكْرَة, care are și sensul „cândva”. Prin extensie pragmatică, pentru o întrebare de tipul *Când îți faci card la bibliotecă?*, răspunsul *Măine* poate să însemne, pentru studenții arabi care învață limba română, „nu știu”, „cândva” sau chiar „niciodată”. Acest răspuns nu implică o promisiune sau un angajament, ci poate reprezenta o strategie de eschivare, de amânare sau chiar de sustragere. Soluțiile de evitare a neînțelegerilor interculturale ce pot interveni în asemenea cazuri țin de înțelegerea corectă a încărcăturii culturale și a valențelor pragmatice ale cuvintelor din cele două limbi privite contrastiv, pentru a utiliza strategii de negociere adecvate.

VIII. Concluzii

Analiza contrastivă, corelată cu analiza erorilor, oferă soluții viabile pentru conștientizarea și depășirea unor dificultăți de ordin fonetic, morfologic, sintactic, lexical și pragmatic, întâmpinate de studenții arabi care învață româna ca limbă străină. Erorile analizate în lucrarea de față probează necesitatea elaborării unor materiale didactice specifice pentru studenții arabi, care să faciliteze comprehensiunea și asimilarea unor structuri lingvistice din limba română care pot interfera cu structurile corespondente din limba arabă. Astfel, în procesul didactic, textele și exercițiile se cer adaptate la aceste cerințe specifice pentru studenții arabi care învață RLS. În plus, pe lângă dificultățile gramaticale și lexicale, se vor avea în vedere și valențele pragmatice implicate, prin integrarea în procesul de predare a limbii române studenților arabi a unor serii de strategii comunicative adecvate aspectelor pragmatice și interculturale.

Bibliografie

- Abu-Chacra, Faruk. 2007. *Arabic: an Essential Grammar*. London and New York: Routledge – Taylor and Francis Group.
- Anghelescu, Nadia. 2000. *Limba arabă în perspectivă tipologică*. București: Univers Enciclopedic.
- Caspari, Carl Paul. 1896. *A Grammar of the Arabic Language*. Translated from the German and Edited with Numerous Additions and Corrections by W. Wright. Third Edition. Revised by W. Robertson Smith and M. J. de Goeje. Volume I. Cambridge: Cambridge University Press.
- Chamizo-Domínguez, Pedro J. 2008. *Semantics and Pragmatics of False Friends*. New York, London: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Dobrișan, Nicolae. 2014a. *Limba arabă contemporană 1*. Ediția a II-a. București: Pro Universitaria.
- Dobrișan, Nicolae. 2014b. *Limba arabă contemporană 2*. Ediția a II-a. București: Pro Universitaria.
- Ellis, Rod. 1995. *Understanding Second Language Acquisition*. Oxford: Oxford University Press.
- Gairdner, W. H. T. 1925. *The Phonetics of Arabic. A Phonetic Inquiry and Practical Manual for the Pronunciation of Classical Arabic and of one Colloquial (the Egyptian)*. London: Humphrey Milford, Oxford University Press.
- GALR1. 2008. *Gramatica limbii române*, Vol. I. *Cuvântul*. Coordonator Valeria Guțu-Romalo. Tiraj nou, revizuit. București: Editura Academiei Române.
- Hall, Edward T. 1989. *Beyond Culture*. New York: Anchor Books – A Division of Random House, Inc.
- Iordan, Iorgu. 1962. *Lingvistică romanică: evoluție, curente, metode*. București: Editura Academiei Române.
- Krzyszowski, Tomasz P. 1990. *Contrasting Languages. The Scope of Contrastive Linguistics*. Berlin: Walter de Gruyter & Co.
- Nemser, William. 1992. *Approximative Systems of Foreign Language Learners, in Error Analysis. Perspective on Second Language Acquisition*. Edited by Jack C. Richards. London and New York: Longman.
- Ryding, Karin C. 2005. *A Reference Grammar of Modern Standard Arabic*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Selinker, L. 1992. *Interlanguage, in Error Analysis. Perspective on Second Language Acquisition*. Edited by Jack C. Richards. London and New York: Longman.
- Șerbănescu, Andra. 2007. *Cum gâdesc și cum vorbesc ceilalți. Prin labirintul culturilor*. Iași: Polirom.